

Martyrologia wsi polskich (nowy)

<https://martyrologiawspolskich.pl/mws/edukacja/baza-wi/53977,Wies-kielecka-w-latach-II-wojny-swiatowej.html>

2019-10-16, 10:00

ROZMIAR TREŚCI ACZCIONKA NORMALNA ACZCIONKA ŚREDNIA ACZCIONKA

DUŻA

Drukuj Generuj PDF

Założenia eksploatacji terenów polskich oraz stopniowe wyniszczenie Narodu Polskiego władze III Rzeszy opracowały jeszcze przed rozpoczęciem II wojny światowej. Dlatego też wszystkie zbrodnie Niemców na Polakach oraz przedstawicielach innych narodowości należy uznać jako świadome i planowe działanie. Plany okupanta zmierzały do ujarzmienia Polaków, by ostatecznie po wygranej wojnie dokonać ich całkowitej eksterminacji.

We wrześniu 1939 r. Kielecczyzna znalazła się pod władzą oddziałów Wehrmachtu. W czasie trwania tzw. 55 dni Wehrmachtu (1 września–25 października 1939 r.) oddziały frontowe dopuściły się wielu zbrodni na mieszkańcach wsi kieleckiej. Wkraczając do podbijanych miejscowości zabijano przypadkowo napotkanych mieszkańców. W ten sposób rozstrzelano osoby zamieszkałe we wsiach: Lelów, Ślężany, Szczekociny, Koniecpol, Wodzisław, Chmielnik, Daleszyce itp. Nierzadko po zajęciu miejscowości w celu zastraszenia mieszkańców część z nich zabijano. W Lipsku zamordowano 80 osób, w Pińczowie 50 osób, w Miechowie 30 osób. Niemcy zabijali ludność cywilną również w odwecie za napotkany opór ze strony Wojska Polskiego. Po bitwie pod Krasną (6 września) żołnierze niemieccy zabili we wsi oraz w pobliskim Komorowie 24 osoby, w tym 4 Żydów i 3 jeńców. Niejednokrotnie ludność cywilna była wykorzystywana jako „żywe tarcze”. Tak się stało m.in. w czasie walk pod Odrzywołem. Zginęło wówczas 7 osób. Od połowy września oddziały Wehrmachtu, żandarmerii oraz policji porządkowej rozpoczęły aresztowania i rozstrzeliwania Polaków, głównie przedstawiciele inteligencji, członków formacji politycznych, społeczników, Żydów. Wspomnieć należy o rozstrzeliwaniu przez Niemców polskich jeńców wojennych.

Po zakończeniu działań wojennych w Polsce Niemcy włączyły do III Rzeszy zachodnie ziemie II Rzeczypospolitej, a z jej centralnych terenów utworzyły Generalne Gubernatorstwo (dalej GG) ze stolicą w Krakowie. GG zostało podzielone na cztery dystrykty: warszawski, krakowski, lubelski i radomski. Przy czym w 1941 r. dołączono dodatkowy dystrykt Galicja. Według założeń niemieckiej administracji dystrykt radomski składał się z 10 powiatów: Busko, Jędrzejów, Kielce, Końskie, Opatów, Radom, Radomsko, Starachowice, Piotrków i Tomaszów Mazowiecki. Ponadto w dystrykcie tym znajdowały się 3 miasta wydzielone: Częstochowa, Kielce i Radom. Na potrzeby niniejszego tekstu autorka przyjęła pod pojęciem Kielecczyzny obszar w granicach między Wisłą a Pilicą z dodatkowym uwzględnieniem terenów powiatów radomszczańskiego i tomaszewskiego leżących po wschodniej stronie Pilicy.

Po 26 października 1939 r. pełnię władzy nad Kielecczyzną przejęła niemiecka administracja cywilna. O ile celem niemieckiego terroru w czasie trwania polskiej wojny obronnej 1939 r. było zabezpieczenie realizacji założeń wojny błyskawicznej, to w ciągu sześciolletniej okupacji niemiecka przemoc stała się metodą rządów. Nierzadko terror miał postać masowych, ślepych uderzeń, które osiągały bezbronną ludność cywilną. Polaków mordowały oddziały Wehrmachtu, Einsatzgruppen i Selbstschutz, SS i Waffen SS, gestapo, policja, rzadziej inne

formacje tj. Forstschutz (straż leśna), Bahnschutz (kolejowa), Werkschutz (przemysłowa) i Sonderdienst (formacje pomocnicze), a także przedstawiciele cywilnej administracji publicznej.

☒ Najczęściej aktom represji nie nadawano nawet pozorów proceduralnych. Policja i żandarmeria otrzymywały tylko pełnomocnictwa stosowania nieograniczonej przemocy na ludności polskiej bez względu na wiek i płeć. Często stosowano odpowiedzialność zbiorową. Powoływano się wówczas na łamanie zarządzeń administracji niemieckiej oraz udzielanie pomocy osobom, które działały na niekorzyść III Rzeszy, np. partyzantom, ociągającym się z dostarczeniem kontyngentów, sabotażystom. Zabronione było również udzielanie jakiegokolwiek pomocy Żydom. Mimo groźących kar wieś kielecka nie wyrzekła się swojej polskości i wspomagała wszelkie formy oporu. Za to ludność wiejską Kielecczyny dotykały niemieckie ekspedycje karne, bezlitosne represje oraz eksterminacja.

Pierwszym pretekstem aktów terroru dokonanych przez Niemców na terenie Kielecczyny była działalność Oddziału Wydzielonego Wojska Polskiego mjr. Henryka Dobrzańskiego „Hubala”. „Pacyfikacje hubalowskie” (tzw. „Aktion Hubal”) miały miejsce między 30 marca a 11 kwietnia 1940 r. Wynikiem akcji było: 712 ofiar rozstrzelanych, 600 zagród spalonych (w tym całkowicie zniszczono wsie: Gałki, Hucisko, Szałas Stary, Skłoby), 200 osób osadzonych w więzieniach i aresztach (2 z nich zmarły w wyniku obrażeń odniesionych w czasie przesłuchań) oraz 24 osoby wywiezione do obozów koncentracyjnych.

Do szeregu niemieckich działań represyjnych skierowanych przeciwko ludności wiejskiej należały również łapanki i wywózki do obozów koncentracyjnych. Pojawiła się także nowa forma pracy przymusowej w Baudienst (służbie budowlanej). Władze niemieckie zarządziły także wysiedlenia ludności wiejskiej. Od 1941 r. objęto nimi północną część dystryktu radomskiego. W celu stworzenia poligonów w regionie Radomia wysiedlono wówczas okolicznych mieszkańców. Częstym pretekstem do aresztowania lub rozstrzelania był również zarzut posiadania broni. Chłopi, jako grupa społeczna stanowili znaczny odsetek osadzonych w aresztach i więzieniach niemieckich. Represje na wsi kieleckiej rozpoczęte jeszcze w 1939 r. trwały w różnym natężeniu do 1945 r.

W 1942 r. nasiliły się akty terroru wobec mieszkańców wsi za przechowywanie Żydów. Pomoc udzielana im przez Polaków miała związek z coraz bardziej zaostrożną polityką eksterminacji Żydów. W związku ze wspomaganie Żydów niemiecka ekspedycja karna zastrzeliła w Ciepeliowie Starym (6 grudnia 1942 r.) 8 Polaków i 2 Żydów oraz spaliła 13 Polaków, w tym kobiety i dzieci. Tego samego dnia w Rekówce spaliła 10 Polaków.

Kary groziły ludności wiejskiej także za pomoc żołnierzom Armii Czerwonej, zbiegłym z ☒

niemieckich obozów jenieckich, niejednokrotnie starającym się tworzyć oddziały partyzanckie. Ofiarami niemieckich pacyfikacji padli w ten sposób mieszkańcy wsi Talczyn, Łysaków, Zawały, Rajsk.

Represje początkowo dotyczyły pojedynczych rodzin i ich gospodarstwa. Dopiero od 1942 r., a także szczególnie wiosną, latem i jesienią 1943 r., nasiliły się niemieckie akcje, w wyniku, których żandarmi mordowali najczęściej wszystkich mieszkańców osady, paląc przy tym domy i zabudowania gospodarskie. Najczęstszą przyczyną pacyfikacji była domniemana przynależność do ruchu oporu poszczególnych członków społeczności danej wsi lub pomoc udzielana oddziałom partyzanckim.

Niejednokrotnie w działania represyjne włączali się również miejscowi koloniści niemieccy. Przykładowo po pacyfikacji Skałki Polskiej (11 maja 1943 r.) mienie ofiar zostało zrabowane przez mieszkających w pobliżu volksdeutschów z Antonielowa. W wyniku ekspedycji na Skałkę Polską zamordowano 91 osób, w tym 18 dzieci do 7 roku życia, 21 w wieku od 7 do 18 lat, 23 kobiety w wieku od 18 lat oraz 29 mężczyzn powyżej 18 roku życia.

Symbolem martyrologii wsi polskich z czasów II wojny światowej stała się kielecka wieś Michniów, w której (według ostatnich ustaleń) zginęły 204 ofiary. Jednym z głównych pretekstów pacyfikacji wsi była ścisła współpraca mieszkańców Michniowa z oddziałami partyzanckimi. Tragedia michniowian, która rozegrała w dniach 12 i 13 lipca 1943 r. została wykorzystana przez polską podziemną propagandę, aby ukazać stopień okrucieństwa Niemców, a także była formą sprzeciwu wobec podobnego terroru. W celu poinformowania społeczeństwa o pacyfikacji Michniowa harcerze z suchedniowskich Szarych Szeregów zorganizowali akcję propagandową. Wzdłuż torów kolejowych na trasie Warszawa - Kraków ustawiono tablice z napisami obciążającymi żołnierzy niemieckich za śmierć mieszkańców Michniowa: *Waffen SS haben hier in Dorf Michniów 200 Männer, Frauen und Kinder ermordet uns dises Dorf verbant*. Dodatkowo często pojawiająca się sentencja *Deutsche Katyń* porównywała tę tragedię do mordu dokonanego na oficerach polskich przez władze sowieckie. Było to wymowne hasło, gdyż Niemcy uznali na forum międzynarodowym zbrodnię katyńską za ludobójstwo i jaskrawy przejaw pogwałcenia zasad prowadzenia wojny.

✘ Fakt współpracy mieszkańców wsi z partyzantami był częstym pretekstem do organizowanych akcji represyjnych okupanta. Należy wspomnieć, iż Kielecczyzna podobnie jak cała okupowana Polska funkcjonowała w ramach struktur Polskiego Państwa Podziemnego. Na czele konspiracyjnej administracji stał Delegat Rządu RP na Kraj na Okręg Radomsko-Kielecki. W terenie jego odpowiednikami byli delegaci na poszczególne powiaty (obwody). Równolegle, obok cywilnych struktur konspiracyjnych działały Polskie Siły Zbrojne w Kraju, tj. Służba Zwycięstwu Polski (SZP) - Związek Walki Zbrojnej (ZWZ) - Armia Krajowa

(AK). Obok nich działały Bataliony Chłopskie (BCh), Narodowa Organizacja Wojskowa (NOW), Narodowe Siły Zbrojne (NSZ), Gwardia Ludowa (GL) – Armia Ludowa (AL) oraz wiele innych samodzielnych organizacji, jak np. Organizacja Orła Białego, Szare Szeregi, „Jędrusie”, „Spaleni”, „Muszkietierowie”.

Kielecczyzna była zaraz obok Lubelszczyzny najbardziej aktywnym regionem w walce zbrojnej z okupantem. W czasie II wojny światowej wykonano tutaj ponad 10000 akcji przeciwko Niemcom. Apogeum walk przyniosło lato 1944 r. kiedy to Kielecczyzna była głównym terenem wojny partyzanckiej na ziemiach polskich.

W pierwszej połowie 1944 r. Niemcy zmienili swoją politykę w stosunku do mieszkańców wsi na Kielecczyźnie. Zmiany wymuszone były rozwojem sytuacji frontowej oraz wzmożoną aktywnością oddziałów partyzanckich. Zmniejszyła się liczba pacyfikacji i podpaleń. Wzrosło natomiast natężenie masowych aresztowań, których ofiary wywożono do obozów koncentracyjnych bądź rozstrzeliwano w miejscach masowych straceń. Zwiększyła się również liczba egzekucji więźniów. Nowym elementem były zorganizowane obławy, które obejmowały obszar kilku wsi. Spośród nich należy wymienić akcję „April” w byłym powiecie kozienickim 4-5 IV 1944 r. W czasie akcji uprowadzono 430 Polaków, z których 19 rozstrzelano publicznie, resztę wysłano do obozów koncentracyjnych.

Z chwilą ustabilizowania się frontu jesienią 1944 r. Niemcy przystąpili do szeregu działań zmierzających do likwidacji oddziałów partyzanckich. Mimo, iż była ona skierowana głównie przeciw członkom ruchu oporu i partyzantom, ofiarami padli także mieszkańcy wsi. Ekspedycje te charakteryzowały się mniejszym okrucieństwem wobec ludności wiejskiej oraz mniejszą liczbą rozstrzelanych, jednakże wzrosła liczba ofiar wywożonych do obozów, znaczne były również straty materialne poszkodowanych, gdyż Niemcy starali się całkowicie zniszczyć daną miejscowość. W czasie Akcji „Waldkater” w lasach przysuskich (26 września 1944 r.) uprowadzono 50 osób cywilnych, z których kilka zabito, spalono przy tym 4 wsie: Kurzacze, Budy, Gałki i Stefanów. Po skończonej bitwie pod Gruszką (29-30 września 1944 r.) niemiecka policja spaliła niemal wszystkie ocalałe budynki w Gruszcze, Jóźwikowie i Mularzowie, zamordowano przy tym 30 Polaków, 33 osoby wywieziono do obozów koncentracyjnych, a kolejne 32 – na roboty przymusowe do III Rzeszy. Parokrotnie Niemców powstrzymywała interwencja partyzantów, którzy w tym czasie coraz aktywniej angażowali się w otwartą walkę z okupantem. Przykładem może być pacyfikacja Radoszyc (3 września 1944 r.). Niemcy zabili wówczas 19 mieszkańców, ale zostali wyparci z miasteczka zanim zniszczyli je doszczętnie.

Terror i pacyfikacje na Kielecczyźnie, były dziełem głównie policji porządkowej (żandarmerii i zmilitaryzowanych jednostek policyjnych, tj. I zmotoryzowanego batalionu

żandarmerii, III batalionu 17 pułku policji, I i II batalionu 22 pułku policji). Nie mniej jednak często towarzyszyły im oddziały policji bezpieczeństwa (Sicherheitspolizei – Sipo) i służby bezpieczeństwa (Sicherheitsdienst – SD). W miarę zbliżania się frontu w 1944 r. wzrosło nasilenie ruchu jednostek wojskowych Wehrmachtu a także wschodnich oddziałów kolaboracyjnych, które również aktywnie uczestniczyły w akcjach przeciwko ludności cywilnej na terenie całej Kielecczyny.

Jednym z oprawców był m.in. por. Albert Schuster, dowódca 62. zmotoryzowanego plutonu żandarmerii. Pod jego wodzą odbyło się kilkanaście ekspedycji terrorystycznych w rejonie Gór Świętokrzyskich. Do lipca 1943 r. ich ofiarami padła ludność m.in. Bartoszowin, Huty Szklanej, Płucek, Jeziorka, Dębna, Woli Szczygiełkowej, Krajna. Por. A. Schuster wraz z dowodzonym przez siebie oddziałem w okresie od marca do lipca 1943 r. zamordowali ponad 400 osób.

Represje miały na celu wymuszenie nie tylko posłuszeństwa, ale również bezwzględnej realizacji nałożonych przez okupanta na polską wieś obowiązków kontyngentowych. Władze niemieckie prowadziły rabunkową eksploatację ekonomiczną polskiej wsi. Gospodarstwa chłopskie zostały objęte szarwarkami, podwodami oraz najbardziej dotkliwymi obowiązkowymi dostawami żywności. Wraz z pogarszaniem się sytuacji militarnej i gospodarczej III Rzeszy zwiększano i tak już niebagatelne obciążenia kontyngentowe. Za niewywiązywanie się z zobowiązań kontyngentowych groziło więzienie, obozy karne, koncentracyjne oraz kara śmierci, przy czym produkty ściągano w coraz bardziej bezwzględny sposób. Rozmiary dostaw kontyngentowych przekraczały możliwości chłopskich gospodarstw. Niemiecka eksploatacja ekonomiczna rolnictwa doprowadziła do znacznego zubożenia ludności wiejskiej.

✘ W walce z kontyngentami posługiwano się sabotażem spożywczym. Zatrutowano mleko, niszczone kartki kontyngentowe. Oddziały partyzanckie organizowały akcje przeciwko kolczykarzom, punktom odbioru i niemieckim oddziałom ochrony odbioru żywca. W 1942 r. Komenda Główna BCh powołała Oddziały Specjalne, które miały za zadanie prowadzić akcje sabotażowo-dyweryyjne, w tym w szczególności niszczyć dokumentacje w niemieckich urzędach pracy. W okręgu kieleckim zalecano wzmożenie walki przeciwko wywożeniu ludności do pracy przymusowej. Nałożono obowiązek dla oddziałów BCh wykonania co najmniej pięciu akcji w powiecie.

Inną formą eksploatacji polskiej wsi były wywózki na roboty przymusowe do III Rzeszy. Władze GG prowadziły sukcesywną politykę dostarczania niemieckiej gospodarce taniej siły roboczej. W latach 1939–1945 z dystryktu radomskiego wywieziono 244 tys. osób. W celu sparaliżowania coraz liczniejszych wywozek ludności polskie podziemie podjęło walkę z administracją niemiecką, m.in. poprzez niszczenie kartotek.

Wyzysk gospodarczy polskiej wsi doprowadził do znacznego pogorszenia się warunków bytowych ludności wiejskiej. Dlatego też w wielu przypadkach chłopi zdecydowali się na pracę w niemieckich zakładach przemysłowych. Tym bardziej, iż w niektórych fabrykach oprócz niewielkiej pensji zapewniano skromne wyżywienie. W przedsiębiorstwach pracowali, więc zarówno pracownicy przedwojennych załóg, jak i osoby nowo przyjęte, często wywodzące się z okolicznych wsi. Do pracy zaczęto również przymusowo wykorzystywać ludność żydowską.

III Rzesza eksploatowała polski przemysł. Zakłady pracowały na korzyść okupanta, prowadzono również rabunkową politykę surowcową. Poprzez umiejscowienie na terenie Kielecczyzny zakładów zbrojeniowych, region ten stał się niezwykle ważny dla niemieckich sił militarnych. Najbardziej rozpowszechnioną walką organizacji podziemnych z okupantem niemieckim był sabotaż. Początkowo były to spontaniczne akcje, później zorganizowane w strukturach konspiracji. Dzięki działaniom członków ruchu oporu zatrudnionych w niemieckich zakładach, wydajność fabryk w Skarżysku-Kamiennej (Hugo Schneider AG „Hasag”), Ostrowcu i Starachowicach (Reichswerke AG für Berg-und Hüttenbetriebe „Herman Göring Werke”), Radomiu (Steyer-Daimler-Puch AG), Pionkach (Westfälische Sprengloffwerke „Wasag”) spadała nawet do 30%. W wyniku sabotażu przemysłowego Niemcy odnosili straty produkcyjne w postaci zmarnowanego surowca, mocy przerobowych, uszkodzenia maszyn. Jednocześnie w przedsiębiorstwach tych produkowano potajemnie broń dla oddziałów partyzanckich. Sabotaż pracowników nie pozostał bez echa. Niemcy kilkakrotnie zaostrozali kontrole w zakładach, organizowali masowe łapanki, aresztowania. Szybko też fabryczne tereny w Skarżysku i Pionkach stały się miejscami kaźni złapanych nie tylko Polaków i żydowskich pracowników, ale również przywożonych z więzień i aresztów ofiar gestapo.

Według ustaleń sędziego Andrzeja Jankowskiego z OKBZH w Kielcach (obecnie) IPN-KŚZpNP), początkowe pacyfikacje 1940 r. miały na celu zastraszenie społeczeństwa polskiego oraz pozbawienie go elit. Akty terroru na wsi w 1941 r. zmierzały do zwiększenia eksploatacji rolnictwa i dostarczenia siły roboczej. Z kolei pacyfikacje 1942 r. miały zdławić zaplecze zbrojnego ruchu oporu oraz wstrzymać pomoc dla Żydów. Natomiast ekspedycje karne w 1943 r. połączone ze znaczną brutalnością i brakiem litości były próbą unieszkodliwienia partyzantki. Wszystkie zabiegi okupanta okazały się nieskuteczne. Niemcom nie udało się zniszczyć ruchu oporu ani zlikwidować oddziałów partyzanckich. Należy przy tym zaznaczyć, iż terror w proporcji do aktywności ruchu oporu, również w cyfrach bezwzględnych małał.

Podsumowując, według różnych szacunków na Kielecczyźnie w latach 1939–1945 Niemcy (i podporządkowane im oddziały innych narodowości) zamordowali 112997 osób, aresztowano czasowo 83328 osób, do obozów koncentracyjnych trafiło 70276 osób, a na przymusowe roboty wywieziono do III Rzeszy 215382 osoby. Masowych egzekucji (powyżej 10 osób)

Niemcy przeprowadzili 221, mordując przy tym 4300 osób.

Katarzyna Jedynak
Muzeum Wsi Kieleckiej
Mauzoleum Martyrologii Wsi Polskich w Michniowie

[LEKCJE MUZEALNE](#)

[BAZA WIEDZY](#)

AKTUALNOŚCI

[Obchody 76 rocznicy pacyfikacji Michniowa](#)

[WIĘCEJ WIĘCEJ](#)

[Wystawa "817. Poznaj tę historię"](#)

[WIĘCEJ WIĘCEJ](#)

[5 września odbyło się otwarcie ścieżki edukacyjno-historycznej Leśna Droga Krzyżowa](#)

[WIĘCEJ WIĘCEJ](#)

Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy we wrześniu prezentować będzie wystawę Mauzoleum Martyrologii Wsi Polskich w Michniowie

WIĘCEJ WIĘCEJ

817. Poznaj tę historię – wystawa w Muzeum Dulag 121 1 VIII – 4 IX

WIĘCEJ WIĘCEJ

75 rocznica pacyfikacji Michniowa

WIĘCEJ WIĘCEJ

Obchody Dnia Walki i Męczeństwa Wsi Polskiej oraz 75. Rocznicy Pacyfikacji Wsi Michniów

WIĘCEJ WIĘCEJ

74 rocznica pacyfikacji Michniowa

WIĘCEJ WIĘCEJ

[73. rocznica pacyfikacji Michniowa](#)

WIĘCEJ WIĘCEJ

[72. rocznica pacyfikacji Michniowa](#)

WIĘCEJ WIĘCEJ